

29. 10. 2020

Výskum prozaickej slovesnosti po II. svetovej vojne

Vplyvy z konca 19. stor. a začiatku 20. stor.

- mytologická škola
- difuzionizmus
- fínska škola (komparatistika)

- funkcionalizmus
- funkčne-štrukturalistická metóda

Po r. 1948

- marxizmus-leninizmus
- deskriptívny a pozitivistický charakter
- politické uvoľnenie v 60-tych rokoch – návrat k obchádzaným prístupom
- normalizácia – upozadenie výskumu prozaickej slovesnosti
- ideologicky vyhovujúce témy a oblasti bádania

Jinak je tomu se strukturalismem. Nechci zde znovu opakovat, co je o strukturalismu známo. Že tento směr byl již naprostým odtržením od života, že to byla akademická záležitost, bohužel často vyhlašovaná za něco pokrokového, že to byl směr zcela úpadkový a kosmopolitický, netřeba dále rozvíjet. Ale přece jen třeba o něm promluvit v souvislosti s některými jeho názory, které se udržely velmi dlouhou dobu, ba ještě dosud se stále ještě tu a tam objevují, byť často již někdy zcela neuvědoměle. Myslím tu na otázku pojetí lidovosti, lidového, často nejasných pojmů, které strukturalismus zatemnil úplně.

Je pro buržoasní vědu charakteristické, že s pojmem lidu zacházela, jak se jí hodilo do krámu. Napřed lid vyzdvihla, vlastně nemluvila o lidu, mluvila o něm jako o národu. Během doby však čím dále tím více upadající buržoasie vyhlašuje pracující, dělníky, malé rolníky za luzu, za masu neschopnou něco tvořit, schopnou jen něco tak někdy přejmout.

A strukturalismus, ten už ani pracujícímu lidu nepřičítá normální myšlení, logiku; pracující člověk je docela něco jiného, ten má jiný svět, svět primitivních představ, ten neumí myslet ani logicky, zkrátka není schopný vůbec vývoje, tak jako to kdysi Lévy-Bruhl dokazoval na mimoevropských kmenech a národech. Ano, tak hluboko klesá intelektuál se svými názory. A teď, jak se projevují

Kramařík (1953): *Česká folkloristika po roce 1945*. ČL (40), 3, s. 102 (101-108).

Janeček, Petr: Česká prozaická folkloristika v letech 1945-1989 v mezinárodním kontextu. In: Woitch, Jiří – Jůnová-Macková, Anna a kol.: *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v. v. v. i., 2016, s. 226–243.

Šrámková, Marta: *Česká prozaická folkloristika v letech 1945 – 2000*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008.

Folklór a folklórizmus

- Stavělová, Daniela & kol.: *Tíha a beztíže folkloru. Folklorní hnutí druhé poloviny 20. století v českých zemích*. Praha: Academia, 2022.

- 50. roky - Revolučné hnutie
- NIE duchovná kultúra
- NIE súčasná slovesnosť v súčasnosti

Estónske okienko

Dělnický a hornický folklor

- kolektívne výskumy
- zamerané na obdobie prelomu 19. a 20. storočia
- nekonfliktné témy
- monografie banických oblastí (Rosicko-Oslavanako; Kladno, Žakarovce, Slánsko)
- slovesnosť – tradičné žánre a rozprávania zo života, humoristické rozprávania, anekdoty

LIDOVÉ PÍSNĚ A VYPRÁVĚNÍ

I. PRAMENY A METODY VÝZKUMU	209
1. Starší tištěné a rukopisné sbírky, 209 — 2. Výzkum v letech 1953—1956, 212	
II. ŽIVOT LIDOVÉ SLOVESNOSTI NA ROSICKO-OSLAVANSKU	216
1. Skladby tradiční a dělnické, 216 — 2. Zpěváci a vypravěči, 217 — 3. Složení repertoáru, 221	
III. PÍSNĚ TRADIČNÍ, KRAMÁŘSKÉ A UMĚLÉ	224
1. Jednotlivé druhy a skupiny písní, 224 — 2. Verše a písně svatební, 225 — 3. Koledy, 228 — 4. Hódové a taneční, 230 — 5. Milostné, rekrutské a vojenské, 233 — 6. Epické, 233 — 7. Náboženské, kramářské, společenské a kuplety, 234 — 8. Místní tvůrčí přínos a osobité rysy — 9. Sociální obsah — 10. Změny v lidovém zpěvu za poslední století, 241	
IV. TRADIČNÍ VYPRÁVĚNÍ	243
1. Pohádky a legendy, 243 — 2. Pověrečné povídky, 245 — 3. Pověsti, 248 — 4. Anekdoty a humorky, 253 — 5. Vzpomínková vyprávění (memoráty), 255 — 6. Poznámky k slovesné formě povídek, 256 — 7. Místní vypravěčský přínos, 260 — 8. Hlavní ideové rysy, 261 — 9. Dnešní stav, 262	

FOJTÍK, Karel a Oldřich SIROVÁTKA. *Rosicko - Oslavansko: život a kultura lidu v kamenouhelném revíru*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

Āak je ta skala, mezi t3 skal3 s3 volše, tak tam př3 sedával řeznovické hastrman.⁷⁸

★

Ten řeznovské kostel nesmí b3t vomitan3 zvenko, pon3v33 je eš3e votlu3en3 vod Źižke. Tak ten kostel se vopravuje jenom zevnitřko a to je nejstarší kostel na Morav3.⁷⁹

★

V oslavansk3m kl3štere byly jeptišky a dyž přišel Źižka, tak je vyhnal a vony utíkaly přes řeku a do lesa. A jedna tam ztratila kuklu a od toho se ten kopec tak menuje.⁸⁰

Ekologická metóda

- záujem o interpretov, ich osobnosť a život
- život folklóru (prozaickej slovesnosti) – rozprávačská príležitosť, publikum, vzájomné vplyvy
- zameranie na autentickú situáciu
- autentické vs. pódiové rozprávačské situácie

OBSAH

	Str.
Úvodem	5
Vypravěčův kraj	7
Život vypravěče	10
Prameny Smolkových vyprávění	15
Pohádka obrazem vypravěčova života	18
O jazyku a stylu Smolkova vypravěčského projevu	32
Mimojazykové prostředky a melodie řeči v Smolkově vypravěčském projevu	57
Vyprávění ze života	66
Josef Smolka — zpěvák	67
Vliv vnějších a vnitřních okolností na vypravěčův projev	70
Závěr	80
Poznámky o nářečí a přepise textů	83
Pohádky, povídky a vyprávění Josefa Smolky:	
1. Čert a sedlak	89
2. Badej	99
3. Prynčesa v hrobku	104
4. Jak se svaty Peter chlebem udřavil	107
5a Petrova matka	110
5b Petrova matka	111
6. Cygan špasmacher	112
7. Jak Jakub podželiť moraka	113
8. Farařove voľy	116
9a Ptaček-konypaček	119
9b Ptaček-konypaček	123
10. Něvěrna roba	131
11. Slepíčky	132
12. Čemu je koval zpurny, švec džyvoky a krajčy bledy	134
13. Margeta	136
14. Hildebrand	137
15. Pastuchove svini	139
16. Zymzo	143
17. Ľabudženka	149

Satke, Antonín: Hlučínský pohádkář Josef Smolka.
Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1958.

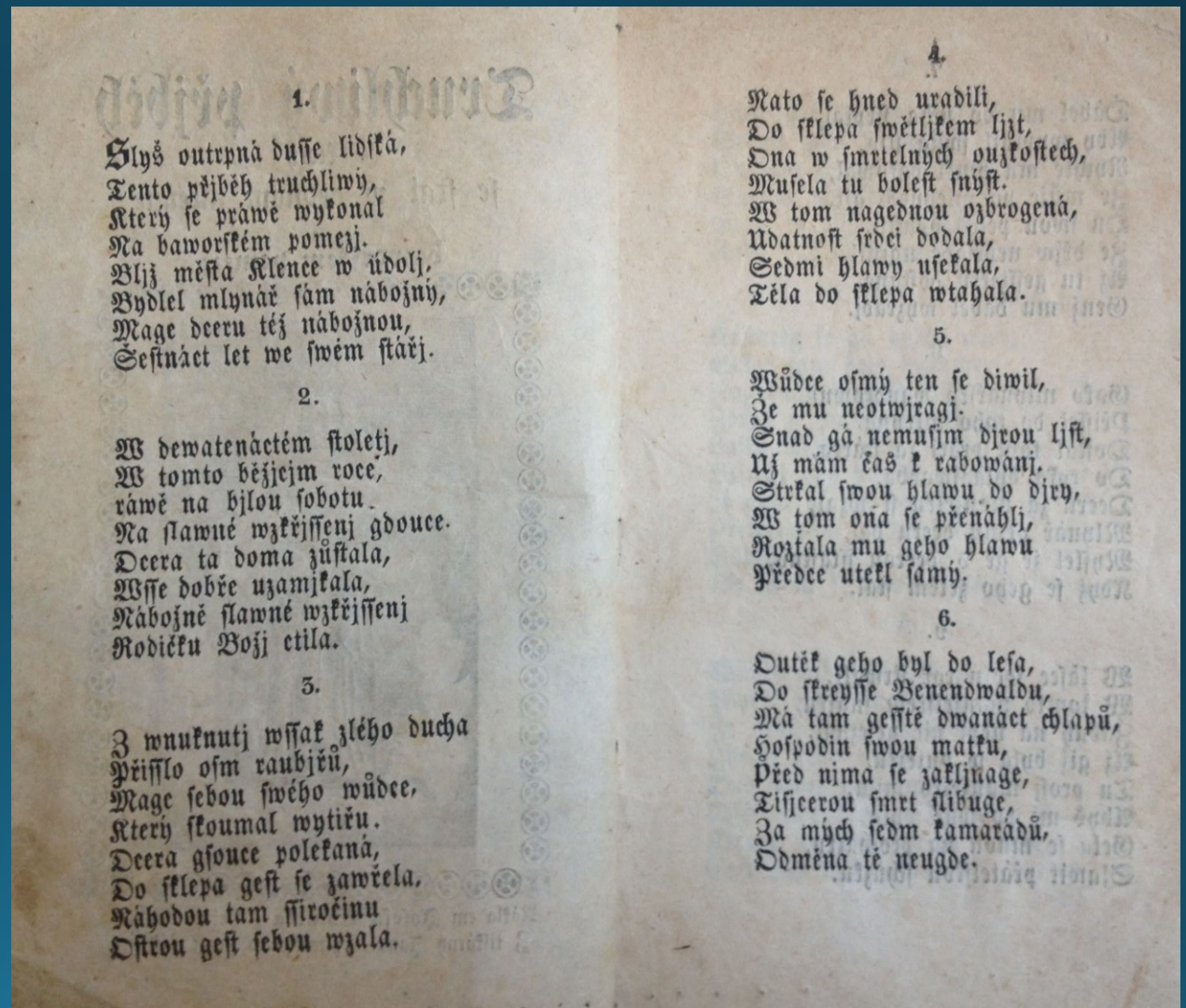
Ľudový rozprávač alebo stand up comedy?

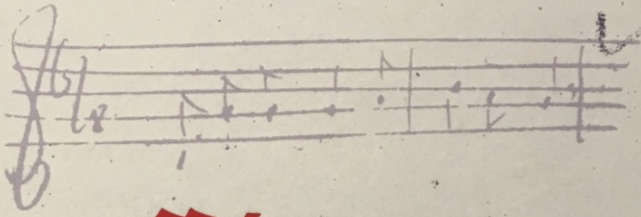
Zdeněk Galuška. Záznam z neformálneho posezení tohoto legendárneho ľudového vypravěče a spisovatele. - YouTube

Výskum rozprávania medzi deťmi a mládežou

- Rozvoj v 70. rokoch
- Dorota Simonides: *Współczesny folklor słowny dzieci i nastolatków*. Wrocław – Warszawa: PWN, 1976
- Antonín Satke, Marta Šrámková, Václav Hrníčko
- Žánrová rozmanitosť detských rozprávačských repertoárov
- Vplyv umelej tvorby (rozhlas, televízia, literatúra)

Kramářské tisky

Má svou známou notu

Kramářské písně
v ústní tradici
Moravy a Slezska

Host

Edited by Patricia Fumerton,
Pavel Kosek, and Marie Hanzelková

Czech Broadside Ballads as Text, Art, Song in Popular Culture, c.1600–1900

14. Dobře, darma, nu jít pomod Si
neměřte, Dobře tem f'vto málitce.
En fi plánuje. Co je matka mláďa:
Ohrávi jama, hrtěho, Ahj málitce,
poře jama, hrtěho málitce.

15. Dřítupie sem faré mbcem, Hrtet
ihle mltu Mamlte f' tobe jareem,
Zhe jít hrtěti, A jít unni o mo-
ffimi Málamni hrtětemi Zhe m pře-
mrtěle dřebebe, Semoni vrtětemi.

16. Dřítupie offrtěti mbcem, Dřítupie
břít tem Dřto f'relamem mte t'rem,
mohete na tem, Málamrtěti, f'elo-
ma, Sem mrtěti Málamni, Ovas fa-
ma mrtěti bteb M jartě mrtěti.

17. © málitce: pro lnuou hrtěh, Hrt-
rea jfi mltu, hrtěh jfi tu Sunáta
f'archo Spula, jamaré, Dřítěs mbcem
m t'remni, Hrtěti a jareem, jartě f'
tohe f'ar málitce, Málitce mltu.

18. Dřítupie sem robtemé, Hrtet
ihle mltu Surt d'rtěh obte jareem,
Zhe jít hrtěti, Mltu je pro m
f'arhrtě, A jamaré mrtěte, Dřítupie
sem, i t're Mltu Dřítěle f' v'omti.

19. Dřamba, je t're málitce, G'te
f'arhrtě, Dřo jareem mltěh jama, hrtěh
ho t'rele, Co j'ou j'ntě, p'rtěm,
Dřit Sem hol, mrtětem, Mrtě srtě
j'ou na tem f'ar M jrtěti p'rtěm.

26. Ahj: t'ret'at se unamrtěti, Ma
tu p'rehu mou, Hrtet f'ar h-
b'rtěmho b're Stěti p're t'rem, Gen-
f'et Málitce mrtě, Ahj, t'ret'at hrtě
tu p're mltu, hrtěh mrtěm m'ca mrtě
Málitce f' tobe.

27. Ahj, t'ret'at, Málitce t'reti Sa-
nrtě m'arum, Zhe jít mltě d'rtě m-
rtě, A, mltě f' n'ama, Mrtě t're m-
nrtěti, Dřítupie pro j'ho d'rtěti, Mltu
pro m, p'remou fi A t're Dřitěti.

28. Zrtěti t'rehrtěti Málitce, Sem
j'archo m'arum, En i' t're mrtě t're
f'arhrtě Mltu, p'rehrtětem, Sa d'rtěti
m t'remni, G'te p'rehrtětem, Sa d'rtěti,
Mrtě m t'remni t'rem G'te d'rtěti.

5. Ahj mltu t'remni p'arhrtěti, Co
mluvtě p'remou, Ma m'arum Spnu m-
nrtěti Málitce m'arum: Oti f' m'arum
t'remni, Ma tem f'rtě m'arumti, M-
mohi hrtěmni o j'arum O'tem f'arhrtěti.

6. Hto m j'arumti jfi p'remou,
Dřob p'rem f'arhrtě, Dřob d'rtě m'arum
f'relamem D'arum Mrtěti, Co f' m'arum
mlitěti, Demoha m'arum m hrtěti,
Dřob p'rem p're hrtěm'arum, Sem
m'arumti.

7. Málitce j'arhrtě Dřo j'arumti Ma
j'arum f'arhrtě, A nem'arumti m m'arumti
S'arhrtě m'arumti, Dřítupie p'rem j'arum M-
rtě, A f' m'arumti f'arhrtěti
f'arhrtětemi M'arumti.

2. j'arhrtěti m'arumti m'arumti m'arumti
Dřob hrtětem, M'arumti m'arumti m'arumti
Spnu t'remni, H'arhrtěti m'arumti m'arumti
m'arumti m'arumti m'arumti m'arumti

3. Ahj co paf je f'arhrtěti, M'arumti
Spnu p'remni, A co paf je f'arhrtěti m'arumti
M'arumti, Co je f'arhrtěti m'arumti, A
j'arhrtěti, Ma tem f'arhrtěti m'arumti, A
je m'arumti m'arumti m'arumti m'arumti.

4. Ahj co paf je f'arhrtěti, M'arumti
Spnu p'remni, A co paf je f'arhrtěti m'arumti
M'arumti, Co je f'arhrtěti m'arumti, A
j'arhrtěti, Ma tem f'arhrtěti m'arumti, A
je m'arumti m'arumti m'arumti m'arumti.

Literatúra a prozaická slovesnosť

- Ako folklór preberá obsahy z autorskej literatúry
- Literárne spracovanie prozaickej slovesnosti
- Ako vysoká literatúra hľadá inšpiráciu v ľudovom

- Braková literatúra

Zipes, Jack: *The Trials and Tribulations of Little Red Riding Hood*. New York - London : Routledge, 1993

Nová tvorba

- autorská, amatérka a ideologická
- využívala charakteristické znaky folklóru (žánre, forma, estetika, výrazové prostriedky...)

„Trumanovi zazpíváme, jak se u nás v Čechách máme, jak se v našem JZD všem nám dobře povede.“ (Šrámková, 10)

Krátký: *Pojďte s námi dělat satiru* (1956)

„[...] tepat vskutku typické, škodlivé zjevy našeho života, šlehat zesměšněním přežitky minulosti a zbytky reakce, šlehat zesměšněním různé živly, jež se parazitně přiživují na socialismu, šíří pomluvy, pěstují byrokratismus, vyhýbají se odpovědnosti, mají nesprávný poměr k práci a k socialistickému vlastnictví“ (Kopecký podle Krátký 1956: 4).

„Ano, satira musí vzbudit takový posměch nebo takový odpor, že pobouřený čtenář vidí nutnost odstranit takový jev a začne se o to snažit i on sám“ (Krátký 1956: 47).

Po roku 1989

- Hľadanie nového smerovania folkloristiky
- Nové teoretické a metodologické prístupy (naratívna antropológia, teórie komunikácie, teórie pamäte, folklór a internet...)
- Nové témy (stereotypy, súčasné žánre, politické vtipy, folklór a politika, medzivojnové obdobie, tramping...)

Alan Dundes (1934 – 2005)

Folkloristika ako interpretatívna veda

Záujem o nové žánre

Folklórna situácia a jej účastníci:

- Skupina pozostáva z dvoch alebo viacerých členov;
- členovia majú spoločný znak;
- členovia poznajú „spoločné jadro“ tradície;
- členovia skupiny majú pocit spoločnej identity